

YAHYÂ İBN-İ MUAZ ER-RÂZÎ (1)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm. mi'llâhi'r-ahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîren tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Senedinâ ve mededinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Çok değerli, muhterem, sevgili kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Mevlâmız cümlelerinizi dünya ve ahiret saadetine erdirdi... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli büyük sûfî, âlim zâtın *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli çok meşhur, kaynak kitap, kıymetli eser olan terceme-i hal, biyografi kitabını okumağa devam ediyoruz. terceme-i hale geldik. Şimdiye kadar 14 tane büyük, mübarek sôfînin, evliyaullah zâtın hayatını böylece bu kitaptan takip etmiş olduk; bantlara geçmiş oldu, kayıtlara girmiş oldu. Şimdi bugün, 14.'sü Yahye'bni Muâz er-Râzî isimli çok meşhur bir zât bu da... Onun hayatı, sözleri ve menâkıbıyla ilgili bilgileri okumağa başlayacağız.

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Dersimize başlamadan önce, evvelâ ve hâssaten Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS Hazretleri'ne saygımızın, bağlılığımızın, nâçizâne, âcizâne sevgimizin, ümmetliğimizin bir nişânesi olmak üzere, rûh-u pâkine hediye olsun diye; ve onun mübarek âlinin, evzâcının, evlâdının, ashâbının –*rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn*– ruhlarına ayrı ayrı hediye olsun diye; ve hâssaten Peygamber Efendimiz'in varisleri, ümmetin mürşidleri sâdât ve meşayih turuk-u aliyyemiz, evliyaullah büyüklerimizin, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'den şeyhimiz Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar güzerân eylemiş olan cümle turuk-u aliyye silsilesi mensubları, sâdât u meşayih-ı turuk-u aliyyenin ve hulefâsının ve mürîdânının ruhlarına hediye olsun diye;

Kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin ruhuna hediye olsun diye; beldemizin medâr-ı iftihârı Yûşâ AS'ın, Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâm ve evliyâullahın ve İstanbul'u fetheden fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye; cümle ashâb-ı hayrât ü hasenâtın ve şu caminin yapılmasında büyük küçük emeği geçmiş olanların geçmişlerinin ruhlarına hediye olsun diye; ve uzaktan yakından bu dersi dinlemeğe gelen siz değerli kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün müslüman ecdâd u ceddâd, akraba ü taallûkât, ihvân u ahbâb u yârân, evlâd u zürriyâtının ruhlarına hediye olsun diye;

Biz hâl-i hazırda hayatta bulunan, yaşayan mü'minler de, ömrümüzü gafletle geçirmeyelim, ömrümüzü Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rızasına uygun yaşayalım, sevdiği a'mâl-i sâlihayı işleyelim, arkamızda hayırlar bırakalım, Rabbimizin huzuruna sevdiği, razı olduğu bir kul olarak, yüzü ak, alnı açık varmamıza vesîle olsun diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerîf, bu saydığımız geçmişlerimizin ruhlarına hediye edip, ondan sonra başlayalım! Buyurun:

.....

a. Yahyâ İbn-i Muaz Hakkında Bilgi

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

يَحْيَىٰ بِنُ مَعَاذِ الرَّازِيِّ وَمِنْهُمْ يَحْيَىٰ بِنُ

مَعَاذِ بِنِ جَعْفَرِ الرَّازِي الْوَاعِظُ

(*Yahye'bnü muàzini'r-râziyyü*) Harekelerini yutmadan telaffuz ediyoruz ki, Arapça bilenler anlasınlar ve harekelesinler diye. (*Yahye'bnü muàzini'r-râziyyü*) Râzî, sıfatı olduğu için Yahyâ'nın, merfû olarak okundu.

(*Ve minhüm*) *Yâni müellifin hayatlarını anlatmak istediği büyük evliyaullah sòfilerin birisi de, onlardan birisi de (Yahye'bnü muàzi'bni ca'fer, er-râziyyü'l-vâizü) Ca'fer oğlu Muàz'ın oğlu Yahyâ ismini taşıyan, Rey şehrine mensup vaiz zâttır. Yâni, "Bu da o sòfilerin meşhurlarından birisidir.*

Anlatacağım meşhurlardan birisi de budur.” diyor. İsmi Yahyâ babasının ismi Muàz, dedesinin ismi Ca’fer. Yahye’bnü Muàzi’bni Ca’fer.

Nisbesi, yâni nereye mensub olduğunu bildiren kelime er- Râziyyü. Râzî, gayr-ı kıyâsî bir ism-i nisbedir. Zaten ism-i nisbeler semâî denir. Yâni kaideten bilinmez de kulaktan nasıl duyulmuşsa, o dili konuşanlar nasıl söylemişse öyledir denilir. Rey şehrinin ism-i nisbesi Râzî olarak geliyor, keskin ze ile.

Bunun böyle olduğunu bazıları bilmiyorlar, meselâ Fahreddin er-Râzî var, büyük müfessir, *Tefsîr-i Kebir’in sahibi. Onun ismini* söylerken filan *dad* gibi telaffuz ediyorlar, *Râdî* filan böyle dat okuyorlar. Halbuki öyle değil. Yâni rızâ mastarından gelen bir kelime değil bu, Rey kelimesinden Rey şehrine bağlı mânâsına Râzî diye keskin ze ile, re’ye benzeyen ze ile böyle.

Rey şehri neresi?.. Rey şehri, bugünkü Tahran’ın kenar mahallesi durumunda... Yâni, Tahran şehri diyebiliriz. Tahran’ın olduğu yerde eskiden Rey şehri vardı, büyük alimler yetişmişti. O büyük zâtlardan bir tanesi bu şahıstır işte. Yahye’bni Muàz er- Râzî’dir, çok meşhur, büyük bir zâttır bu. Bir de *Tefsîr-i Kebîr* sahibi Fahreddin er-Râzî vardır. Tefsiri çok büyüktür, çok hacimlidir ve ilm-i kelâm sahasında daha ziyade temâyüz etmiş bir kimsedir. O Fahreddin-i Râzi, o da bu şehirden.

Bir de Ebû Bekir er-Râzî vardır, o da meşhur bir kimyâgerdir. Sülfürik asidi filan bulmuş, böyle kimyâ’da, eskilerin ilm-i hikmet dedikleri tabii

ilimlerde Avrupalıların da tanıdığı insanlardan, o Ebû Bekr Muhammed ibn-i. Zekerıyyâ er-Râzî. O da öyle bir zâttır. Demek ki, büyük alimler yetişiyor ve her birisi de böyle kendi sahasında bayağı meşhur kimseler oluyor.

Tabii maksat evliyaullahı anlatmak olduğundan, başta böyle başlayıp Fahreddin-i Râzî ile ilgili, yâni *Tefsîr-i Kebir* sahibi Fahreddin-i Râzî ile ilgili bizim şu İslâm *Tarihi kitabını yazan Asım Köksal var ya, ondan duyduğum bir fıkrayı, menkabeyi veya hikâyeyi, kıssayı size nakledeyim. Tefsîr-i Kebîr* sahibi Fahreddin- i Râzî... İbretli olduğu için naklediyorum. Râzîler anlatılırken bu arada Fahreddin-i Râzî'ye geçtik, onunla ilgili bir fıkra anlatıyoruz. Tasavvufî bir fıkra, dinleyelim.

Fahreddin-i Râzî bizim şeyhlerimizden, büyük mürşidlerimizden Necmeddin-i Kübrâ Hazretleri'ne gitmiş. Necmeddin-i Kübrâ Hazretleri çok büyük evliyaullahtan ve Kübreviyye Tarikatı'nın da kurucusu, pîri yâni. Çok büyük zât. Selâm vermiş, yanına girmiş. Tabii herhalde sarığı, cübbesi şöyle ihtişamlı bir âlim Fahreddin-i Râzî.

“—Efendim, halimi müsaadenizle size arz edeyim. Ben el- hamdü lillâh ulûm-u şer'iyede çok çalıştım, Allah da bana ihsân etti...” demiş.

Hani zenginliği Allah istediğine verirmiş de, ilmi isteyene verirmiş. Kim isterse verirmiş yâni. İlim çünkü daha önemli.

Zenginliği bazen veriyor, bazen vermiyor. Bazen zenginlik insanı azdırır, fakir olması daha iyidir. Onun için her şeyin hayırlısını istemek lâzım.

Ama ilmi isteyene verirmiş.

“—İşte ben de çalıştım çabaladım, el-hamdü lillâh tefsirde çok büyük bir eser yazdım, Tefsir-i Kebir diye meşhur oldu. Kocaman ciltlerle, sayfalar dolusu bir tefsir... Falanca ilimde şu eseri yazdım, Fıkıh ilminde şu eseri yazdım, filanca ilimde şu eseri yazdım, —yâni birçok ilimleri saymış— ama tasavvufa çalışma fırsatı bulamadım efendim. Zât-ı âliniz de çok büyük bir sûfîsiniz, çok büyük bir mürşidsiniz. Lütfeyleseniz beni talebeliğe kabul eder misiniz?” demiş.

Necmeddin-i Kübrâ gayet ciddi bir şekilde demiş ki: “—Evlâdım, olur. Hay hay, olur. Seni derviş olarak kabul

edeyim ama bu saydığın ilimler var ya, Tefsir’de büyük âlim olmuşsun, allâme olmuşsun Fıkıh’ta vs.de... Bu kadar ilimler var ya, sen bizim bu tasavvuf yoluna girince hepsi kafandan gider, bomboş kalır kafan... Hepsini unutacaksın bizim yolumuza girdiğin zaman... Buna râzî olursan, gel! Bence bir mahsuru yok. Buyur ama o senin bütün ömür boyu emek verdiği ilimler kafandan gidecek, uçacak, haberin olsun bak önceden söylüyorum.”

Fahreddin-i Râzî düşünmüş, pabuç pahalı.

“—Efendim, o halde bana müsaade buyurun, ben biraz düşüneyim.” demiş, huzurundan savuşmuş Necmeddin-i Kübrâ Hazretleri’nin. Bir daha da gitmemiş.

O ilimlerden vazgeçer mi insan, koca koca kitaplar yazmış, bilgisi var, ilmi var, herkes büyük profesör, müderris, üstad diye,

allâme diye hürmet ediyor. Unutacak, bir şey soracaklar, hiç bir şey bilmeyecek, cahil bir kimse olacak... Râzî olur mu? Olmamış tabii. Tabiî mi, gayrı tabiî mi, onu da bilmiyorum; râzî olmamış.

Râzî olmayınca gelmemiş yanına, böylece tasavvufa bağlılığı olamamış, Necmeddin-i Kübrâ'dan el alıp da erememiş. Vefatı gelmiş, hâlet-i nezi' diyorlar, yâni insanın canının bedeninden çekilip nez' etmek, çıkartmak, çekip çıkartmak demek. Çıkartıldığı zaman, can boğazdan çekilip çıkacak, gidecek artık, beden cansız kalacak, intiza' da deniliyor, veya hâlet-i nezi' de deniliyor. Hâlet-i nezi'de Allah hepimizi korusun... Son nefeste iman selâmetliği ihsân eylesin... “Verelim iman ile tâ cânımız.”

Şeytan karşısına dikilmiş o telaşlı, terli, acılı, ızdıraplı zamanında, demiş ki:

“—Yâ Fahreddin! Sen Allah'ın varlığına inanıyor musun? Var mı Allah?” CC.Demiş: “—Tabii var.”

“—Nereden mâlum?” demiş, kaşını kaldırmış
“Ne mâlum?

Delilin var mı?..”

“—Elbette var. Ben o hususta müstakil kitap da yazdım hatta.

Yüz tane delilim var.” demiş.

İlm-i kelamcı ya, hakikaten de vardır yâni bilgisi, kuvvetlidir.

Demiş:

“—Neymiş o delilin bakalım?” Şeytan gene kaşını kaldırmış, müstehzî, boynuzuyla, kuyruğuyla neyse... Kıp kızıl karşısında, kapkara... “Neymiş o delil?”

“—Hudûs delilim var. Alem hâdistir, her hâdis bir muhdise muhtaçtır. Binâen aleyh o muhdis de Cenâb-ı Hak’tır.” Hudüs delillini söylemiş Allah’ın varlığıyla ilgili. Şeytan demiş ki:

“—Pekiye falanca alim ona şöyle bir itiraz yapmıştı ya filan...”

Tabii itiraz yapılır. Her şeye itiraz ediliyor ama güneş de balçıkla sıvanmağa çalışılıyor ama, güneş yukarıda duruyor. Şimdi o onu cevaplandırmak yerine:

“—Öyleyse imkân delili var.”

“—O nedir?” demiş, onu söylemiş,

“—E ona da filanca âlim itiraz etmemiş miydi?”

“—Hareket delili var.” demiş. “Yâni kâinatta hareket var, her hareket bir muharrike muhtaçtır, muharrik-i hakiki de Allah-u Teâlâ Hazretleri’dir.” Filan...

Böyle o delilden o delile, o delilden o delile... 99’a gelmiş, 100. delile dayanmış, böyle buram buram terlemiş. Şeytanla boyna mücadele ediyor, Allah’ın varlığını anlatmağa çalışıyor. Şeytan da şeytanlığını yapıyor ona. Yâni son nefeste imanını almağa çalışıyor.

Bunalmış artık iyice terlemiş, sırlı sıklam terlemiş.

Öbür tarafta Necmedin-i Kübrâ Hazretleri müridleriyle oturuyormuş kilometrelerce uzakta, başka şehirde. Şöyle murakabede gözünü kapatmış, demiş ki:

“—Kardeşiniz Fahreddin-i Râzî bize mürid olmağa gelmişti, ben ona, ‘İlimleri unutursun!’ deyince, o ilimlerden fedâkârlık yapamayıp geri dönmüştü. Şimdi şeytan onunla ilim konusunda çekişme yapıyor. Şeytan vesvese veriyor, Allah’ın varlığı hakkında onu tereddüte düşürüp imansız götürmeğe çalışıyor. Ama bize geldi, bizden yardım istedi, mürid olmak istedi. Bu onun hüsn-ü niyetini gösteriyor. Bize müracaat etmiş bir kardeşimizi böyle güç bir zamanda yardımsız bırakmak, bizim mürüvvetimize yakışmaz. Ben şunun yardımına gideyim!” demiş.

Fahreddin-i Râzî kilometrelerce uzakta... Öyle oraya mâneviyat yoluyla, tayy-i mekân yoluyla varıvermiş. Fahreddin-i Râzî, tabii karşısında Necmeddin-i Kübrâ Hazretleri’ni görünce sevinmiş.

“—Evladım, bu mel’una şöyle desene.” diye öğretmiş ona ne diyeceğini.

O da söylemiş. Zaten şeytan Fahreddin-i Râzî ile uğraşırken kabadayılık yapıyordu ama, Necmeddin-i Kübrâ gelince ufalmış, kenara büzülmüş zaten. Ondan sonra da kaçıp gitmiş.

O da:

“—Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh, ve eşhedü enne muhammeden abdühû ve rasûlühû” diyerek ruhunu teslim etmiş.

Ondan sonra, Necmeddin-i Kübrâ gene müridlerinin yanına o mâneviyât yoluyla döndükten sonra, demiş ki:

“—Yâni biz onu, bakalım varlıktan vazgeçebilecek mi, benliğinden sıyrılabilecek mi, öğündüğü, beğendiği şeyleri fedâkârlık edip verebilecek mi diye, imtihan için öyle demiştik. Evet, hakikaten kafasından bütün bilgiler silinirdi ama, biz hakikelerini doldururduk. Onun gönlüne, kalbine ma'rifetullah dolardı, hepsinden daha iyi olurdu; o fedâkârlığı yapıverseydi.” diye öyle söylemiş diye, kulakları çınlasın, Allah ömür versin, sıhhat afiyet versin, Asım Köksal Hoca böyle anlatmıştı, Ankara'dan bizim dostumuz.

İşte bu Râzî'lerden birisi Fahreddin-i Râzî, ilm-i Kelamcı. Birisi Kimyacı diyelim. Biri de Yahyâ er-Râzî. Yahye'bnü Muàzini'r-Râzî. Rey şehrinde, Tahranlı yâni. Ama sünnî. Yâni oralara şia sonradan yayılmış. Sünnî çok büyük alimler yetişmiş.

(El-vâiz) Bu meşhur bir vaiz. Böyle binlerce insan toplanırmış vaazına, mest olurlarmış, ağlayarak dinlerlermiş. Çok tesirli, çok güzel vaaz edermiş bu mübarek, rahmetli.

تَكَلَّمَ فِي عِلْمِ الرَّجَاءِ وَأَحْسَنُ الْكَلَامِ فِيهِ

(*Tekelleme fî ilmi'r-recâ*) “Recâ ilmi konusunda çok sözler söyledi, çok konuştu bu Yahye’bni Muàz er-Râzî Hazretleri.”

Recâ ilmi ne demek? *Recâ* ummak demek. Mâlûm bir havf var; korkmak, havfullah, Allah’tan korkmak... Bir de *recâ* var, ümid beslemek... Korkanın hali nedir? Tir tir titremektir.

“—Acaba Allah beni affedecek mi? Acaba günahlarımı silecek mi?.. Acaba azap etmeden, cehenneme düşmeden beni cennete alacak mı?” diye tir tir titremek...

Korkmanın tezahürü bu... Yâni yüzü gülmez insanın, hayattan tad almaz, ödü patlar Allah’a asi geleceğim diye, tir tir titrer, Allah’tan korkan insan. Havf...

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

(الحكيم، وابن لال عن ابن مسعود)

(*Re’sü’l-hikmeti mehâfetu’llâh*)¹ “Hikmetin başı Allah korkusudur.” buyrulmuştur.

Lâzım, yasak da değil. Çünkü Allah’tan korkmayanın hali haraptır zaten. Korkmadan gitti mi insan, felaketlere bulaşır. Tabii korkmak lâzım! Tabii Allah’ın makamı korkulacak bir makamdır. Tabii Allah’ın cezası korkulacak bir cezadır, korkmak lâzım!

¹ İbn-i Ebî Şeybe Musannef, c.VII, s.106, no:34552; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.I, s.470, no:742-744; *Deylemî*, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.II, s.270, no:3258; *Abdullah ibn-i Mes’ud RA’dan*.

Ama bunun da dozajı var. Çok fazla korktu mu, o zaman psikolojik bakımdan dermansızlaşır, hiç bir şey yapamayacak hale gelir. Sonra, korkmayı emreden ayetler var ama ümid bahşeden ayetler de var. Meselâ bir tanesi, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا
مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(الزمر: ٥٣)

(*Kul yâ ibâdiye'llezîne esrefû alâ enfüsihim*)
“Ey günahlara dalıp çıkıp da, nefislerine zulmetmiş olan günahkâr kullarım! (*Lâ taknatû min rahmeti'llâh*) Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin, kesilmeyin, ümidiniz kopmasın, ümitsiz duruma düşmeyin! (*İnna'llâhe yağfiru'z-zünûbe cemîâ*) Allah günahların hepsini birden, toptan affediverir. (*İnnehû hüve'l-gafûru'r-rahîm*) O çok mağfiret edicidir, çok rahmeti geniş olan zât-ı celîldir.”
(Zümer, 39/53)

Onun için affedicidir, mağfiret edicidir. Biz de ayet-i kerimelerde, *gafûru'r-rahîm* ayet-i kerimelerini okuduk, sizlere müjde olsun diye. Hep *gafûru'r-rahîm*le biten ayet-i kerimleri okuduk ki, korkmayın! Allah-u Teâlâ Hazretleri *gafûru'r-rahîm*dir, günahkârsak da, ne kadar suçluysak da, yüzümüz karaysa da, afv u mağfiret isteyelim, Allah affeder.

Bu taraf da var. Bu taraf da var, tehditli ayet-i kerimeler de var.

Şöyle Kâbe'yi tavâfa başlarsınız, “*Bi’smi’llâhi allâhu ekber!*” diye *Hacerü'l-Esved*'i istilâm eyledikten sonra, Kâbe'nin altın kapısının olduğu tarafı şöyle döndünüz mü, oradaki yazılar kalabalıktır, ayırt edemezsiniz. Ama şöyle Hatîm tarafına geldiniz mi, Altınoluk tarafına, başınızı Kâbe'ye doğru çevirdiniz mi tavaf ederken dualarla, tesbihlerle... O ayet-i kerimeyi görürsünüz, erirsiniz böyle, tüyleriniz diken diken olur, gözlerinizden yaşlar boşanır. Öyle yazmışlar ki o Kâbe'nin örtüsüne, o ayet-i kerimeyi yazmışlar:

نَبِيُّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(الحجر: ٤٩)

(*Nebbi' ibâdî*) “Kullarıma bildir ey Rasûlüm, haber ver, (*ennî ene'l-gafûru'r-rahîm*) ben gafûru'r-rahîmim; çok mağfiret edici, rahmeti çok geniş olan zât-ı celîlim!” (Hicr, 15/49)

Tamam, ohhh, el-hamdü lillâh, ferahladık. Orada yazmıyor ama, ayet-i kerimenin devamı var:

وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

(الحجر: ٥٠)

(*Ve enne azâbî hüve'l-azâbü'l-elîm*) “Bana âsî olanlara da azabım var; o da elem verici, çok müthiş bir azaptır.” (Hicr, 15/50) O da var, öbürü de var... Demek ki korkmak da gerekli, ümid de gerekli.

Nasıl olacağız? Ne yapacağız?.. İki zıd bir araya gelir mi? (İctimâi zıddeyn muhal) demişler mütekellimler, alimler, mantıkçılar. Bu ikisi mümkün... Biraz ondan olur, biraz ondan olur; mümkün. Niye olmasın?.. Hem korkarsın, hem ümid duyarsın. Korkarak ümidlenirsin, ümidlenerek korkarsın. Bu karışım mümkün. Bazı şeyler karışmaz ama, bazı şeyler karışır. O mantık burada sökmez.

Onun için büyükler demişler ki: Kul nasıl olmalı biliyor musunuz? (*Beyne'l-havfi ve'r-recâ'*) Korku ile ümid arasında olmalı!.. Ne çok korkup da dermânı kesilip, sararıp solup hazan yaprağı gibi titremeli, hayatı zehir olup da, sıhhatini kaybedip de mezara gitmeli; ne de çok ümitlenip, keyiflenip, göbeklenip, gülüp oynayıp da, ahiretin tehlikelerini nazar-ı dikkate almayıp da, hazırlıksız gidip de, ahirette pişman durumuna düşmeli... İkisi de doğru değil. (*Beyne'l-havfi ve'r-recâ'*) Korku ile ümid arasında olmalı!.. Bu ikisinin beraber insanın üzerine toplanması mümkün ve biz de öyle olacağız.

Bu zât-ı muhterem hakkında ne diyor Sülemî Hazretleri... Hayatını incelemiş bunun, kitaplarını okumuş, biliyor bu zâtı. Belki mânevî bakımdan da biliyor.

Diyor ki:

تَكَلَّمَ فِي عِلْمِ الرَّجَاءِ وَأَحْسَنَ الْكَلَامِ فِيهِ

(Tekelleme fî ilmi'r-recâ') "Ümid ilmi hususunda çok konuştu." Demek ki, Yahye'bni Muàz er-Râzî Hazretleri, böyle ümid tarafı galip, yeşil tarafı galib, halkı ümitlendirici; "Korkmayın, şevke gelin, aşka gelin!" diye biraz o tarafı fazla konuşan bir insanmış anlaşılan, bunu anlıyoruz. Bu sözlerin mânâsı o.

(Ve ahsene'l-keîame fîhi) Bu recâ konusunda da, konuşmayı pek güzel de yapmıştır. Yâni, recâ konusunu iyice insanların iknâ olacağı, kabul edeceği, neşeleneceği, keyifleneceği şekilde anlatmayı da başarmıştır bu Yahye'bni Muàz er-Râzî Hazretleri. Vâiz tabii.

Şimdi vâizler, tabii kürsüye çıktığı zaman, böyle her tarafını düşünmesi lâzım! Kendisini dinleyenleri ne kırıp geçirmeli, ne de gevşetmeli. Orta kıvamda tutmalı. Bu bir başarı işte... Yâni öyle de zarar, böyle de zarar; dengede tutmasını bilmeli.

وَكَانُوا ثَلَاثَةَ إِخْوَةٍ يَحْيَىٰ وَإِسْمَاعِيلُ وَإِبْرَاهِيمُ

أَكْبَرُهُمْ سِنًا إِسْمَاعِيلُ وَيَحْيَىٰ أَوْسَطُهُمْ

وَأَصْغَرُهُمْ إِبْرَاهِيمُ وَكُلُّهُمْ كَانُوا زُهَادًا

(Ve kânû selâsete ihvetin) Üç kardeş idiler. Kimler? Yahye'bni Muàz. Üç kardeşmiş

bunlar. (Yahyâ, ve ismâîl, ve ibrâhîm) Birisi bu Yahyâ, birisi ağabeyi birisi kardeşi. Bu ortancaymış. İsmail ve İbrâhim. (Ekberühüm sinnen ismâîlü) Yaşça en büyükleri İsmâil isimli kardeş idi. (Ve yahyâ evsatühüm) Ve bu bizim hayatını okuduğumuz Yahye'bnî Muàz er-Râzî ortancalarıydı. (Ve asgaruhum ibrâhîmü) En küçükleri de İbrahim er-Râzî idi.

(Ve küllühüm kânû zühhâden) “Hepsi de sûfî, zâhid insanlar idi.” Zühhâd, zâhidler demek, sûfîler. Yâni dünyayı terk edip ahirete rağbet edip ibadetle ömrünü geçiren, dünyanın malına, mülküne, devletine, makamına, parasına, puluna itibar etmeyen, zâhid kimseler imiş hepsi de... Üç kardeş de öyleymiş. Demek ki sülâleden, soydan böyle takvâ ehli insanlar.

وَإِبْرَاهِيمَ خَرَجَ مَعَ يَحْيَىٰ إِلَىٰ خُرَّاسَانَ وَتُوفَّىٰ

فِيمَا بَيْنَ نَيْسَابُورَ وَبَلْخَ

(Ve ibrâhîmü harace mea yahyâ ilâ hurâsâne) Bu ortanca Yahyâ ile, küçük kardeşi İbrahim, Horasan'a beraber çıktılar. (Ve tüvüffiye fîmâ beyne neysâbüre ve belh.) Nişapur ile Belh şehri arasında bir yerde ölüvermiş. Allah rahmet eylesin... O küçük kardeş ölmüş. Herhalde bir şehirden bir şehire, ilim öğrenmeye giderlerdi. Demek ki giderken kardeşini de yanına almış Yahyâ. Fakat kardeşi Nişapur'la Belh arasında vefat etmiş.

Belh, Mevlânâ'nın şehri biliyorsunuz, İbrâhim ibn-i Edhem'in şehri. Nişapur'dan buraya doğru

giderken... Nişapur da Hacı Bektaş-ı Velî'nin şehri. Bu kitabı yazan Sülemî de, Nişapurlu.

وَقِيلَ إِنَّهُ مَاتَ فِي بَعْضِ بِلَادِ جُوزْجَانَ

(*Ve kîle innehû mâte fî ba'dı bilâdi cûzcân*) Bir başka rivâyet de var, denildi ki: “Bu İbrâhim adlı kardeş Cûzcân beldelerinin birisinde vefat etti.” *Ba'd*, birisi demek, gayr-ı muayyen birisi mânâsına. (*Innehû mâte*) “O vefat etti, (*fî ba'dı bilâdi cûzcân*) Cûzcân beldelerinin birisinde.” Bazısında değil, birisinde demek yâni *ba'd*.

Cûzcân neresiymiş aşağıdan bakalım:

جُوزْجَانَ أَوْ جُوزْجَانَانَ إِسْمُ كُورَةٍ وَاسِعَةٍ مِنْ
كُورِ بَلْخَ وَهِيَ بَيْنَ مَرِّو الرُّودِ وَبَلْخَ

(*Cûzcân ev cûzcânân, ismü kûretin vâsiatin min kûri belh*) “Belh’in mahallelerinden, civarındaki kasabalarından büyük bir kasaba idi.” Ama gene doğru oluyor, ilk söz de doğru oluyor. Zaten Nişapur’la Belh arasında öldü demişti, ikinci sözü de, Cûzcân da Belh’e bağlı bir yer olduğuna göre, gene de doğru olmuş oluyor. Ama biraz daha netleştirmiş oluyor, öldüğü yeri kesin söylemiş oluyor.

(*Ve hiye beyne mervi’r-rûz ve belh*) “Mervi’r-rûz ve Belh arasında bir yerdir.” dedi. Bunu geçiyoruz şimdi.

Bir kardeş demek ki, Belh’e giderken vefat etmiş. Allah cümle geçmişlerimizle beraber ona

da rahmet etsin... O da zâhidlerdenmiş, âbid zâhid bir kimseymiş.

وَوَخَرَجَ يَحْيَىٰ إِلَىٰ بَلْحَ وَأَقَامَ بِهَا مُدَّةً ثُمَّ رَجَعَ إِلَىٰ

نَيْسَابُورَ وَمَاتَ بِهَا سَنَةَ ثَمَانٍ وَخَمْسِينَ وَمِائَتَيْنِ

(*Ve harace yahyâ ilâ belh*) “Yahyâ Belh’e gitti. (*Ve ekâme bihâ müddeten*) Orada bir müddet ikâmet etti, kaldı. Kardeşi ölmüş ama, Yahyâ Belh’te bir müddet ikamet etmiş. (*Sümme racea ilâ neysâbûr*) Sonra Nişapur şehrine geri dönüyor.

Bizim Nişapur dediğimiz şehre, Araplar Neysâbûr diyorlar, aslı Nişapur. Yâni Farsçası şin ve pe ile. Ama Arapçada pe harfi olmadığından, öyle telaffuz etmiş onlar, Neysâbûr demişler. Nişapur, Arap fatihlerin fethettikleri ve ordugâh yaptıkları şehir. Ve orada çok Arap var. Yâni böyle etrafı çevrili, kalesi olan, ordugâh olan bir şehir.

(*Ve mâte bihâ senete semânin ve hamsîne ve mieteyn*) Orada 258 senesinde vefat etti. Kim? Yahyâ... Yâni bu vaiz olan Yahyâ ibn-i Muaz er-Râzî, 258 senesinde vefat etti.

Bu 258 bizim 258 değil, hicrî 258. Yâni Peygamber Efendimiz’in hicretinin üzerinden 258 kamerî sene geçtikten sonra, o zaman vefat etmiş. Tabii Kamerî sene ile Hicri sene de aynı değil.

Arasındaki farkı nasıl bulacağımızı daha önce söylemiştik. Ama kesin olarak bilmek için, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu* diye kılavuzlar vardır. O böyle âlim kardeşlerimizin, ilme meraklı kardeşlerimizin masasında bulunur, 258’i bulurlar orada hicri, miladi ne oluyor, orada görürler.

Ben kitaplarımı açmadım daha, açarsam bir dahaki sefere getireyim, burada bakalım ne olduğunu cetvellerden takip etmek en iyisi. 258’de, yâni hicrî üçüncü asrın ortasında vefat etmiş.

وَرَوَى الْحَدِيثَ

(*Ve reve’l-hadîse*) Hadis de rivâyet etmiş. Vaiz ya kendisi, ilm-i hadisle de meşgul olmuş. Tabii herkes hadis okur. Ben de okuyorum, siz de okuyorsunuz. Ama hadisi okumak başka; bir de gidip alimden hadisi alıp, kendisinin rivâyet salâhiyeti olup, kendisinin de başkasına rivâyet etmesi... O zaman hadisin rivâyet senedine giriyor ismi, o daha önemli, kıymetli.

İmâm-ı Mâlik, Mâlikî mezhebinin kurucusu imam hem fakih, fıkıh ilminde üstad, mezhep sahibi; hem muhaddis imiş, hadis alimiymiş. Birisi kapısını çaldığı zaman, kapıyı açar;

“—Hoş geldiniz, arzunuz nedir, buyurun!” dermiş.

“—Fıkıh’tan bir mesele soracağım hocam, bir fetva soracağım!” filan derse;

“—Eh, buyur, sor bakalım!” dermiş, cevaplandırırımış.

Bak çok önemli bu... İmâm-ı Mâlik, Mâlikî mezhebinin imamı,

*Kitâbü'l-Muvatta'*ı yazan alim.

“—Yok Efendim, ben mesele sormağa gelmedim, siz Peygamber Efendimiz'den hadis topluyorsunuz da nakil ve rivâyet ediyorsunuz diye duydum, sizden hadis yazmağa geldim. Yâni ben sizden hadis alacağım, yazacağım, ben de başkasına rivâyet salâhiyetine sahip olacağım. Sizden imzâ alacağım, icâzet alacağım, ben de başkasına vereceğim.” Şerefli bir şey...

“—Öyle mi?”

“—Öyle...”

O zaman dermiş ki:

“—Buyur, otur minderde.”

Kendisi içeriye gidermiş, gusül abdesti alırmış İmâm-ı Mâlik. Zaten abdestli mübarek, temiz geziyor zaten ama, hadis rivâyet edeceğim diye, Peygamber Efendimiz'in sözünü rivâyet edecek diye. Hürmete bak, sevgiye, saygıya, Peygamber Efendimiz'in hadisine bile hürmetine bak!

Kendisine değil, zâtına değil, mübarek hayaline, görüntüsüne, kabrine değil, bir hadis-i şerîfini ağzından ötekisine söyleyecek diye giriyor içeriye, gusül abdesti alıyor. Hiç başka bir zaman giymediği en güzel cübbesini giyermiş. En güzel sarığını giyermiş başına...

Yâni bayramlık diyelim, bayramlık da değil, ancak hadis rivâyet ederken giydiği sarığını giyermiş. Ondan sonra içeriye güzel kokular, tütsüler yaktırtırmış. En güzel rahleyi kurdurturmuş, en güzel rahlesini... Artık cevizden miydi, sedefle işlemeli miydi, neyse hayalinizde canlandırın, üstüne en güzel örtüleri örttürürmüş...

Gusül abdesti almış, güzel kokular sürünmüş olarak, misvaklanmış olarak gelirmiş, otururmuş edeple, diz çökmüş. Karşısındakine de diz çöktürtürmüş. “Ben falancadan işittim, o falancadan işitmiş, o filancadan işitmiş, o da sahabeden filancadan duymuş ki Peygamber Efendimiz şöyle dedi.” diye hadisi tane tane, senediyle beraber rivâyet edermiş. O da yazarmış, meclis öyle dağılırmış.

Yâni, hadis ilmine İmâm Mâlik’in verdiği kıymete bakın, bizim halimize bakın!.. Biz nasılız, onlar nasıl? Biz niye böyleyiz, onlar niye öyle?.. Anlaşıyor. Sevgi, saygı, hürmet, kıymet bilme onlarda nasıl, bizde nasıl?

(Ve reve’l-hadis) “Hadis de rivâyet etti.” diyor Yahye’bni Muâz er-Râzî için, Sülemî. Ne demek istiyor yâni? Bu kıymetli zât diyor, hadis de rivâyet eden bir insan diyor. Medih için söylüyor yâni. Sıradan bir alim değil, ciddi bir kimse... Peygamber Efendimiz’den hadis de rivâyet etmiş bir ravi diyor ve misalini veriyor:

b. Takvâ Nedir?

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ حَدَّثَنَا
عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَزْرَقُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِكَ
قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذِ الرَّازِيِّ الْوَاعِظَ يَذْكُرُ
عَنْ حَمْدَانَ بْنِ عَيْسَى الْبَلْخِيِّ عَنِ الزَّبْرِقَانِ عَنِ
الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ
التَّقْوَى كَرَمُ الْخُلُقِ وَطِيبُ الْمَطْعَمِ

TS. 107/1 (*Haddesenâ muhammedü'bnü ahmede'bni'l-hasen*) Sülemî söylüyor: Bana Hasan oğlu Ahmed oğlu Muhammed söyledi. (*Kàle: Haddesenâ aliyyü'bnü muhammedini'l-ezraku*) Muhammed el-Ezrak oğlu Ali ona söylemiş. (*Haddesenâ muhammedü'bnü abdik*) Ona da Abdik oğlu Muhammed söylemiş. (*Kàle: Semi'tü yahye'bne muàzini'r-râziyye*) Abdik oğlu Muhammed de demiş ki: Ben Yahyâ ibn-i Muàz er-Râzî'den işittim ki, (*el-vâize*) o meşhur vâiz olan Yahye'bni Muàz er-Râzî'den işittim ki, (*yezkürü an hamdâne'bni ise'l-belhiyye*) işittim ki kulağımla demiş en son ravi, Hamdân ibn-i İsâ el-Belhî, Belhli İsâ oğlu Hamdân'ın (*ani'z-zibrikàn*) Zibrikàn'dan, (*ani's-ş'a'bî*) o da Şa'bî'den, (*an ibn-i abbâs*) o da İbn-i Abbas RA'dan (*kàle*) şöyle dediğini naklediyor:

التَّقْوَى كَرَمُ الْخُلُقِ وَطِيبُ الْمَطْعَمِ

(السلمى عن ابن عباس)

(*Et-takvâ keremü'l-huluki*) “Takvâ, ahlâkın asâletidir, huyların güzel, asil olmasıdır; bir... (*Ve tâbü'l-mat'ami*) Lokmanın helâl olmasıdır; iki...”

Demek ki, *kâle Rasûlüllah'a kadar gelmedi, kâle İbn-i Abbas'a kadar geldi*. Tabii, İbn-i Abbas bu sözü kendisi de söylemiş olabilir, Peygamber SAS'den de nakledilmiş olabilir. Ama sahabenin sözüne de *eser derler veyahut onu da hadis kısmına* dahil ederler bazı alimler. Onun için İbn-i Abbas RA'nın sözünü, hadis de rivâyet etti dedikten sonra söylüyor. Ne demiş İbn-i Abbas. Ya kendisi dinî bilgisine dayanarak söyledi bu sözü, ya da Peygamber Efendimiz'den duyarak söyledi, belli değil o.

Diyor ki: (*Et-takvâ keremü'l-huluki, ve tâbü'l-mat'ami*)

Böyle söylemiş. *Takvâ, çok duyduğumuz bir kelime, ama çok önemli bir kelime*. Duymak yetmez, künhünü anlamak lâzım ve uygulamak lâzım! Çünkü Allah emrediyor. (İtteku'llâh) diye, (*fe'tteku'llâh*) diye, nice nice ayet-i kerimede emrediyor. En tüyleri diken diken eden, takvâyla ilgili ayet-i kerime hangisidir?

Bi'smi'llahi'r-rahmâni'r-rahîm:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

(آل عمران: ١٠٣)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenü't-teku'llàhe hakka tukàtihî ve lâ temûtünne illâ ve entüm müslimûn.*) “Ey iman edenler!” Tüyleri diken diken oluyor insanın. “Ey iman edenler! (İtteku'llàhe hakka tukàtihî) Allah'tan nasıl korkmanız gerekiyorsa, nasıl sakınmanız gerekiyorsa, öyle sakının! (*Ve lâ temûtünne*) Sakın ha başka türlü ölmeyin; (*illâ ve entüm müslimûn*) ancak tam müslüman olarak ölü! Allah'tan hakkıyla korkun, öyle yaşayın ve tam müslüman olarak ölü!” (Âl-i İmrân, 3/102)

Tehdit var yâni ayet-i kerimede... (*Hakka tukàtihî*) “Nasıl korkulması gerekiyorsa öyle korkun! Nasıl sakınmak gerekiyorsa gerektiği gibi hakkıyla sakının!..” buyruluyor. E bir şeyi hakkıyla yapmak kolay mı?.. Yâni bir sanatı, bir mesleği, demirciliği, kömürcülüğü, sıvacılığı, marangozluğu hakkıyla yapmak kolay mı? Hakkıyla takvâ... Yâni yapabildiğin kadar yapmayı emretmiyor da, (*hakka tukàtihî*) hakkı neyse, hakkıyla takvâ ehli olmak nasıl mümkünse öyle...

Tabii sahabe-i kirâm erimişler bu ayet-i kerime indiği zaman, sızlamışlar, ağlamışlar. “Biz hakkıyla takvâyı yerine getiremezsek mahvoluruz.” diye. Onun üzerine ayet-i kerime inmiş:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

(التغابن: ٤١)

(*Fe'tteku'llàhe mesteta'tüm*) “Gücünüzün, takatinizin yettiği miktarda takvâya sarılın, takvâ ehli olun!” (Tegâbûn, 64/16) diye.

O birincisine aykırı değil, ama hatırlatıyor Allah-u Teâlâ Hazretleri. Yâni insana Allah CC, takatinin fevkinde bir şey yüklemiyor.

Amene'r-rasûlü'de okuyoruz ya:

رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ

(البقرة: ۳۸۶)

(*Rabbenâ ve lâ tahmil aley-nâ isran kemâ hameltehû ale'llezîne min kablînâ, rabbenâ ve lâ tuhammilnâ mâ lâ tâkate lenâ bih*) [Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme!] (Bakara, 2/286)

Takatimizin üstünde bir yükü bizim omuzumuza yüklememiş, zayıfız yâ Rabbi diye dua ettirttiğine göre, tâkat esas... Onun için, (*ve'tteku'llahe mesteta'tüm*) yâni gücünüzün yettiğini yapacaksınız demek yâni. Yine hakkıyla olacak da, gene gücün yettiğince yapmak mânâsına, Allahu a'lem...

Tabii tefsirin çok incelikleri var.

Şimdi takvâ bu. Hakkıyla takvâyı gücümüzün yettiğince yapmağa çalışmakla emrolunmuşuz.

O halde takvâyı bilmemiz lâzım. Takvâ ne demek?.. Takvâ tasavvufun da özüdür, esasıdır, direğidir. Takvâyı bilmeyen, tasavvufu hiç bilmez. Boşuna sarık sarıp, kavuk takıp, cübbe giyip ortalıkta dolaşmasın. Takvâ önemli!

Takvâ ne?.. Sakınmak. Neden sakınmak? Bazı ayetlerde buyruluyor ki:

وَاتَّقُوا اللَّهَ

(البقرة: ١٩٤)

(*Ve'tteku'llah*) “Allah’tan sakının!” (Bakara, 2/194) Bazı ayet-i kerimelerde deniliyor ki:

فَاتَّقُوا النَّارَ

(البقرة: ٣٤)

(*Fetteku'n-nâr*) “Allah’ın cehenneminden sakının!” (Bakara, 2/24) Tabii o da onun kahr yeri. Yâni, gene Allah’tan sakınmak.

Demek ki, korkulacak bir şeyden sakınmak demek. Müslümana takvâ emrediliyor. Tehlikeler var ileride, cehennem var, Allah’ın hesabı var, mahkeme-i kübrâ var:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

(الزلزال: ٨-٧)

(*Femen ya'mel miskàle zerretin hayran yerah. Ve men ya'mel miskàle zerretin şerren yerah.*)

“Zerre ağırlığı kadar bir hayır yapsa, karşılığını görecektir; zerre ağırlığı kadar hafif gibi görünen bir günah da işlese, onun da cezasını çekecektir.” (Zilzal, 99/7-8) diye ince hesap var.

Hesaptan korkar insan. Allah'ın lütfu varsa, onun elinden kaçmasından korkar insan. Güzel tecellîler vs.ler varken, nurları görüyorken, kalbi nurlanmışken kararverse kalbi, ondan korkar, elindeki imkânları kaçırmaktan korkar. E korkacak, sakınacak.

Sakınmak demek takvâ. Havfullah, korkmak demek; takvâ da kendisini sakınmak, korumak demek yâni. O duruma düşmemek için kollamak demek. Kollamak, sakınmak mânâsına.

Şimdi burada takvâyı tarif ediyor. Kim?.. İbn-i Abbas RA, Abdullah ibn-i Abbas, genç sahabe, Peygamber Efendimiz'in yanında bulunmuş. Zaman zaman onu devesinin arkasına bindirmiş Peygamber Efendimiz, hacca beraber gitmişler... Hem zekî, hem böyle gençliğinde Efendimiz'in sohbetinde bulunmuş, yanına oturmuş. Amcası Abbas'ın oğlu olduğundan, akraba da olduğundan kıymetli bir kimse... Diyor ki, tarif ediyor...

Sahabe-i kirâm takvâyı çok merak etmişler. Siz merak etmiyorsunuz ama, sahabe-i kirâm çok peşine düşmüş bu işin... “Allah bize takvâyı emrediyor, nedir?” diye çok merak etmiş. Hazret-i Ömer, Ubey ibn-i Ka'b RA'a soruyor, “Takvâ nedir?” diye.

Hazret-i Ömer bilmez mi takvâyı, Arapça bilmiyor mu?.. Onlar Arap lisanını konuşan

insanlar, bizim kadar Arapça bilmiyorlar mı?.. Niye soruyorlar birbirlerine?.. İnceliğini kavramak için, tam kavramak için. Yâni Hazret-i Ömer bile soruyor.

Onun için burada niçin takvâdan bahsediyor? O zaman en çok konuşulan konulardan biri olduğundan. Şimdi Fenerbahçe- Spartak maçı konuşuluyor, Galatasaray-Spartak maçı konuşuluyor ama, o zaman takvâ konuşuluyordu. En mühim şey cenneti kazanmaktı, Allahın sevdiği şeyleri bulmaktı, Allah'ın yolunda yürümekti. İnsanlar bugün parayı düşünüyor, politikayı düşünüyor... Başka şeyler. Yâni gönlümüzde ve kafamızda en büyük olan şeyler bunlar değil.

“—Müslümanız el-hamdü lillâh! İşte camiye de geliyoruz, namazımızı da kılıyoruz. Ramazan geldiği zaman orucumuzu da tutuyoruz. Paramız olursa, hacca da gidiyoruz, zekâtımızı da veriyoruz. Zaten İslâm'ı saymışlar, kelime-i şehâdet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek. Tamam, beşini yaptık...”

Bitti sanıyor. Yâni bunlarla İslâm'ın bittiğini sanan insanlar var. Bilmiyor ki, en mühim emirlerden birisi takvâ... Bilmiyor ki, tasavvufun konusu olan birçok mânevî huy var, hal var; onlar çok önemli... İhlâs çok önemli, takvâ çok önemli, gıybet etmemek çok önemli... Harıl harıl gıybet ediyor millet.

Ölü eti yemek diyor ayet- i kerimede, millet gıybetten vazgeçmiyor. Ölü eti yemekten vazgeçmiyor millet.

وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ
لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

(الحجرات: ١٢)

(*Ve lâ yağteb ba'düküm ba'dà*) “Biriniz ötekisini gıybet etmesin.” diyor Allah-u Teâlâ Hazretleri. Baş üstüne demeyen yok müslümanlardan... Baş üstüne diyor da, diliyle bunu tutan yok.

Diliyle gıybet etmeyen insan yok...

(*E yühibbü ehadüküm en ye'küle lahme ahîhi meyten fekerihtümûh*) “Kardeşiniz ölmüşse onun etini gidip de hatur hatur yemeyi sever misiniz? İster mi sizden biriniz? İstemez. Bak nasıl yüzünüzü buruşturdunuz, iğrendiniz.” (*Hücûrât*, 49/12) Hayır öyle bir şey istemem. E o zaman niye gıybet ediyorsun? Etmemek lâzım. Gıybeti bilmiyor, ihlâsı bilmiyor, sadâkati bilmiyor, vefâyı bilmiyor...

إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

(الإسراء: ٣٤)

(*İnne'l-ahde kâne mes'ûlâ*) Allah CC buyuruyor ki: “Ahdedenin ahdinde durmasını isterim, ahdinde durmazsa hesabını sorarım.” (*İsrâ*, 17/34) Ahdine sadâkat gösteren var mı?

Ticârî anlaşmalar havada, kira anlaşmaları havada, arkadaşlık sözleri havada... Hani nerede vefalılar?..

Ben Vefâlıyım, rahatlıkla söyleyebilirim, kimse de inkâr edemez. Ben Vefâlıyım, çünkü Vefâ Lisesi'nden mezunum... Millet bu kadar vefâlı. Veya Vefâ semtinde oturuyor, bozacının yanında... Tamam, vefâlı. Öyle şey olur mu?.. Ahdine vefâ gösterecek. Allah'a ahdi var. Yaptığı anlaşmalar var, ticârî anlaşmalar var, verdiği söz var.

Allah rahmet eylesin, bizim Bahtiyar amca –hep hatırıma gelir, söylerim, Allah rahmet eylesin cümle geçmişlerimizle beraber– Fatih'te üç katlı evini satıyor. Akşam gelmiş birisi, konuşmuş, tamam sattım sana demiş, gitmiş. Ertesi gün bu evin satıldığını bir başkası duymuş, gelmiş Bahtiyar amcanın yanına,

“–Bahtiyar amca!”

“–Buyur evladım.”

“–Evini satıyormuşsun.”

“–Sattım.”

“–Kime sattın?”

“–İşte birisi geldi, konuştum, sattım.”

“–Parasını aldın mı?”

“–Yoo, daha almadım.”

“–Kaça sattın?”

“–Şu kadara sattım.” Yâni diyelim ki bugünün parasına dört yüz milyona sattı, üç katlı, Fatih'te bir ev.

“Dört yüze sattım.” Demiş ki:

“–Ben sana altı yüz elli vereyim.” Yâni yüzde elli daha fazla veriyor. “Daha zaten ötekisinden de para almamışsın...”

Bahtiyar amca kaşlarını çatmış, yerinden şöyle aslan gibi bir doğrulmuş,

“—Bana bak! Sen benim sattım dediğimi duymadın galiba!

Hadi yıkıl karşımdan... Ben söz verdim!” demiş.

Nur içinde yatsın, mekânı cennet olsun... Bak, ahde vefâ. Daha kapora almadı... İslâm'da da alışverişten cayma hakkı da var yâni. O hak da var.

Birisi malını satmış bizim yakınlarımızdan, ev halkı başlamışlar ağlamağa:

“—Niye sattın evimizi, bilmem ne, bilmem ne?..” Gitmiş sattığı adama, demiş ki:

“—Vallâhi ben utanıyorum, evi sattım sana ama, evden çok ağlaşıyorlar...”

“—Pekiye öyleyse, iade ettim.” demiş.

Allah rahmet eylesin... O da nur içinde yatsın. Bak, o da güzel bir şey. Satın almış, “Ooo geçmiş ola!” demiyor.

Hacı Bayram Camii'nin oraya köylünün birisi gelmiş, oradaki birisine bir yüzük göstermiş,

“—Bu yüzüğü alır mısınız?..”

“—Valla ben yüzükten anlamam. Seni bir tanıdık kuyumcuya götüreyim, bu yüzüğü gösterelim! Nereden buldun?”

“—Tarlayı kazarken buldum.” demiş.

Şöyle bir yüzük, üstünde de kırmızı bir taş var, kırmızı taşın üzerinde de bir aslan motifi varmış.

Götürmüşler bir tanıdık kuyumcuya. Kuyumcu tezgâhın arkasındaki mütehassısa vermiş. O mütehassıs da... Şöyle bir gözlükleri oluyor onların, buralarına takıyorlar şöyle, büyüteç gibi, yakından incelemek için... Böyle bir incelemiş, dükkânın patronuna eliyle tamam, iyi yüzük demiş. Rakamları unuttum, söylediler ama... Beş bin lira vermişler yüzüğü getiren köylüye... O da sevinerek gitmiş. O zamanın parası, yâni şimdinin beş yüz bini diyelim meselâ. Gitmiş.

Bunun da kapıdan çıkarken, cebine ellerini bir sokmuşlar, bir çıkartmışlar. Bu getiren adamın... O da dükkândan Hacı Bayram'ın oraya gelince bakmış cebinde bir zarf. Zarfı açmış, onunda içinde beş bin lira. Yâni, sen bu adamı bize getirdin diye ben bin lira; yüzüğü sattı diye satana da beş bin lira... Yâni o zamanın beş bin lirası, bundan otuz yıl öncenin beş bin lirası ne kadarsa... Yâni çok para. O zamanın çok parası. Şimdi sevinmiş adam. Yâni oh demiş, bir aracı olduk, kısa yoldan köşeyi döndük, para kazandık, zarfın içinde... Yıllık gelir belki, aylık değil de. Çünkü aslî maaşlar otuz beş lira, elli lira filan olduğu zamanda... Üç yüz elli lira maaş alırdım ben ilk asistan girdiğim zamanlar. Üç yüz elli, on mislisi üç bin beş yüz lira. Yâni, bir senelikten fazla o zamanlar...

Bir senelik bir asistanın maaşından fazla...

Bunları neden söylüyorum? Yâni fıkra anlatıyorum ama dertlerimizi dile getirmek için ve bir de müslümanlığımızın ne olduğunu göstermek için söylüyorum.

Oturmuş, o zaman içeriye kalantor bir müteahhit gelmiş. Zekî, giyimli, kuşamlı bir müteahhid gelmiş, oturmuş,

“—*Selâmün aleyküm!*”

“—*Aleyküm selâm.*” Tanışıyorlar,

“—Yâ bugün bir köylü geldi, yüzük satacak, bana gösterdi. Ben de kuyumcuya götürdüm, beş bin liraya aldı yüzüğü, bana da beş bin lira zarfın içinde bahşış verdi kuyumcu...” demiş.

Adam ilgilenmiş:

“—Nasıl yüzüktü bu?” demiş.

“—İşte şöyle bir yüzüktü, şöyle bir taşı vardı, kırmızı renkti, üstünde de aslan motifi vardı.”

“—A be şaşkın! O yakut, kırmızı... Çünkü, yakut olmasa beş bin lira zaten verilmez. O yakut... Yakut da çok sert bir kıymetli taş olduğundan, işlemesi zordur. Onun üstüne aslan motifi yapılabilmişse, o onun değerini kat kat arttırır. Bir de tarihî değeri var... Git, o yüzüğü geri al, ben sana yüz bin lira vereyim.” demiş.

Yirmi misli fazlasını söylüyor bu sefer.

Adam kalkmış gitmiş bu sefer:

“—Yâ sen bizi aldatmışsın, ver yüzüğümüzü al beş bin liranı!” demiş.

Kuyumcunun adamları dikilmişler başına:

“—Hadi bakalım, böyle çok dırıltı yapma! Kapıdan dışarıya çık, gözümüze görünme!..” demişler.

Ona kabadayılık yapmışlar, atmışlar.

E ne oldu?.. İkâle diye bir şey var İslâm'da, satışından caymak diye bir şey var... Sonra aldatma yok; gabn, gabn-i fâhiş yok İslâm'da, aldatmak yok müşteriye... Yâni bilmiyor diye, malı ucuz fiyata almak yok İslâm'da... E ne oldu? Nerede İslâm? Hani?.. Demek ki, insanın asıl müslümanlığı muamelesinde belli olacak. Ahdine vefâsında belli olacak, ahlâkında belli olacak. Yoksa namaz kılmak kolay, oruç tutmak kolay...

Hatta, doktor perhizi emrettiği için, orucu seve seve tutuyor. Bir de para da harcamıyor. Bir de kolaylık oluyor. Bir de hafiflik oluyor, bir de başı dinç oluyor... Yâ bunlar için oruç tutulmuyor ki, oruç Allah rızası için tutuluyor. Ama millet orucu tutuyor, namazını kılıyor... Namaz biraz daha zor... Oruç tutanların nisbeti, namazı muntazam tutanlardan fazladır. Çünkü herkesin keyfi yerinde, göbeği büyük, zayıflamaya herkesin ihtiyacı olduğundan, oruç tutanların nisbeti çoktur.

Meselâ, ben yedek subay okulundayken: “–Kim oruç tutacak?” dediler.

Hocalar, tahsilliler... 1412 kişiden üçte biri oruç tutmağa râzı oldu. Ama namaz kılanlar çok az, bir avuç.

Oruç tutmak kolay, namaz biraz daha zor... Kolay oldu mu yapıyorlar, zor oldu mu kaçıyorlar. Ama daha zorları var: İşte tam müslüman olmak, ahdine sâdık olmak, ihlâslı olmak, yaptığı işi Allah rızası için yapmak...

Bak gene bir fıkra anlatayım. Bugün artık ders olmuyor da, fıkralarla geçiyor nedense:

Büyük evliyaullahtan bir zâtın dervişi gelmiş,
“—Efendim bana miras kaldı, buyurun mirasımı size veriyorum, fakirlere dağıtın!” demiş.

Babasından kalan miras, bilmem kaç bin altını getirmiş vermiş. Tabii, dervişlerin bir sürü ihtiyacı var, hayra sarf edilecek bir sürü yer var. O hocaefendi, şeyh efendi vaazda söylemiş:

“—Allah râzı olsun filanca kardeşinizden, şu kadar bin altını hayır olarak verdi. Allah kabul etsin.” filan diye söylemiş böyle.

Kalkmış o delikanlı oradan:

“—Hocam, çok özür dilerim, yâni ben size o altını vermiştim ama, sonra annem bana bir kızdı, bir kızdı, râzı olmadı. Onu geri verin!” demiş.

“—Pekiye evlâdım!” demiş, vermiş altını geriye.

Bütün cemaat dağıldıktan sonra, herkes gittikten sonra çocuk tekrar gelmiş şeyh efendinin yanına, hocanın yanına, demiş ki:

“—Hocam, şu altını al, Allah aşkına beni halka meşhur etme!.. Ben halk bilmesin diye, yalan söyledim. Ben Allah rızası için veriyorum, şöhret istemiyorum.

Altını al, kimse de bilmesin.” demiş. “Beni öyle elâleme ifşâ edip de, şu kadar hayır yaptı, bu kadar hayır yaptı filan diye söyleme! Ecrim, sevabım kaçmasın... Al, ben halk bilmesin diye aldım, tekrar veriyorum.” demiş.

İşte bunlar başka duygular. Bunlar tasavvuf işte. Bunlar mertlik, bunlar er kişilik... Ricâlullahın, er kişilerin, erenlerin işi işte bu. Herkes yapamıyor bunu, herkesin yapabildiği şey değil ama İslâm bu.

Takvâ dedi şimdi, takvâdan açtık bu sözleri. Takvâyı iki şeyle anlatıyor İbn-i Abbas RA:

التَّقْوَى كَرَمُ الْخُلُقِ وَطِيبُ الْمَطْعَمِ

(السلمى عن ابن عباس)

(*Et-takvâ keremü'l-huluki*) “Ahlâkın asâletidir, huyların güzel, asil olmasıdır; bir. (*Ve tîbü'l-mat'ami*) Lokmanın helâl olmasıdır; iki.”

İki şey söylemiş. Ölçelim biz kendimizi. Ahlâkımız güzel mi? Onu biraz ölçmek zor. Ahlâk çünkü çoktur. Vefâ olacak, cesaret olacak, sabır olacak, cömertlik olacak, arkadaşını kendisine tercih olacak, merhamet olacak vs. vs... güzel huylar.

“—Hocam aman bunları nereden öğrenebilirim?..”

İmâm-ı Gazâlî'nin İhyâ-ı Ulûm'undan öğrenirsiniz, hepsi var. Yeter ki okunsun. Gazetelere bakıyorum, çok üzülüyorum. Eskiden bir sayfasına kızıyordum, bir sayfası spora tahsis ediliyor kocaman gazetenin arka sayfası diye, şimdi beş-altı sayfa sayıyorum. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi sayfa spor. Nereden bulurlar o kadar lafı, yalanı, dolanı...

Yâni yirmi kişi topu tekmeliyor, yirmi bin kişi onun peşinde aaah, vaaah, güüüm!.. Hooooop... Oturuyor, kalkıyor, yazık!

Bir; ahlâkın güzel olması... İki; lokmanın helâl olması. Çünkü, birçok kimse –bakın bugün de inceleyelim– parayı nereden kazandığını düşünmüyor. Sadece kazanmayı istiyor. Piyangodan, rüşvetten, hileden, aldatmadan, kandırmadan, dolandırmadan... Milyarları kapan kapana, kaçan kaçana...

Bugün gene bir gazetede vardı, okudum: Şu kadar milyar piyasaya kamyon satmış, otomobil satmış, kapora almış... Devlete de dört yüz bilmem kaç milyon vergi borcu var, yok adam... Kim bilir nereye kaçtı. O kadar parayı, şu kadar milyarı almış, dolandırmış piyasayı, kaçmış gitmiş. Muhakkak yurt dışına gitmiştir. Ayarlamıştır işini, orada yiyecek çatır çutur haramları... Başkalarının paralarını yiyecek. Çalan çalana, haramı yiyen yiyene...

Halbuki İslâm, lokmanın helâl olmasını istiyor, helâl yemeyi istiyor. “Haram lokma yenilirse, haram yiyen insanın vücudunda haramdan bir şey hasıl olur ve onu da ancak cehennem ateşi yakarsa temizlenir.” buyuruyor Peygamber Efendimiz. Ebû Bekr-i Sıddîk Hazretleri’nden gelen rivayetler böyle.

Binâen aleyh, haram yiyen cehenneme mutlaka düşecek, mutlaka yanacak. Yâni, bu işin ümit tarafı kalmıyor. Haram yiyen mutlaka cehenneme düşecek. Neden?.. Yediği haramlardan hasıl olan haram etler, cayır cayır yansın da öyle temizlensin diye.

Ateşle temizleme de vardır. Tavuğu neyle temizliyorlar?.. Yoluyorlar, ondan sonra ütölemek diyorlar. Ne demek?.. Ateşte cızır cızır, cızır cızır... İşte ateşle temizlemek o da. Bazı şeyler ateşle temizleniyor. Ateşe attığı zaman temiz oluyor. Haram lokma yemiş vücut da cehenneme girip temizleniyor, yanarak temizleniyor. Binâen aleyh bu işin ümidi kalmadı, recâsı kalmadı, hapı yuttuğunun resmidir, bitti. Çünkü cehenneme mutlaka girecek haram yediğinden.

O halde ne lâzım?.. Helâl lokma yemeğe dikkat etmek lâzım, çoluk çocuğuna helâl lokma yedirmek lâzım! Kızını evine helâl lokma getirecek damada vermek lâzım! Oğluna, torununa helâl süt emdirecek gelin almak lâzım!

Millet onu düşünmüyor, başka şeyler düşünüyor, boyu düşünüyor, rengi düşünüyor, saçının rengini düşünüyor, gözünün rengini düşünüyor vs. Ailelerin ahireti mahvoluyor.

Bir düğün yapıyorlar, hacı babanın ailesine hiç lâyıf olmayan bir düğün olmuş oluyor. Açık saçık oluyor... Hadi nikâh kıyıldı, ne olacak? Hadi damat gelini tebrik için öpsün... Hadi, duvak kalkıyor... Herkesin gözü önünde... Eskiden, (*alâ melei'n-nâs*) derlerdi, halkın gözü önünde yapılan edepsizliğe. Şapp, öpüyor. Neymiş? Damat, nikâh oldu diye gelini öpüyor. Öyle şey olur mu? İslâm'da var mı?.. Yeni yeni adetler, yeni yeni acayip işler.

Takvâ yok, helâl lokma yok... Bu insanların hali o zaman harap, perişan ve vahim... Sonuç fecî...

Allah CC kurtarsın... Nasıl kurtarır, ne olur bilmiyorum. Tevbe ederek, çok sadakalar vererek, çok yalvararak... Cehennemini ateşini gözyaşı söndürürmüş. Geceleri seherlerde gözyaşı dökerek, ağlayarak, tabii hak sahiplerine haklarını vererek, kurtulmak mümkün olabilir belki.

c. Peygamber SAS Efendimiz'in Bazı Halleri

Sayfayı bitirelim, bir paragraf daha okuyup keselim:

أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَسَدِ الْهَرَوِيِّ قَالَ
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَلْخِيُّ حَدَّثَنَا
نَصْرُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا
عِصْمَةُ بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا سَعْدَانُ الْحَلِيمِيُّ حَدَّثَنَا
ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَائِمَ التَّفَكُّرِ
طَوِيلَ الْأَحْزَانِ قَلِيلَ الضَّحِكِ إِلَّا أَنْ يُبْتَسِمَ

TS. 108/2 (Ahberene'l-hüseynü'bnü
ahmede'bni esedeni'l- hereviyyü, kâle:
Haddesenâ muhammedü'bnü aliyyini'l-
hüseyni'l- belhiyyü; haddesenâ nasrü'bnü'l-
hâris; haddesenâ yahye'bnü muâz, haddesenâ
ismetü'bnü àsım; haddesenâ sa'dânü'l-halîmî;
haddesene'bnü cüreyc; an ebi'z-zübeyr, an

câbirin, kâle: Kâne rasûlü'llâhi salla'llâhu aleyhi ve sellem, dâime't-tefekkürü, tavîle'l-ahzâni, kalîle'd-dahiki illâ en yebtesim.)

Güzel bitecek vaazımızın son sözü... Diyor ki kitabı yazan Sülemî Hazretleri: (*Ahberanâ*) “Bize haber verdi ki (*el- hüseynü'bnü ahmede'bni esedeni'l-herevi*) Herat şehrinden olan Esed oğlu Ahmed oğlu Hüseyin haber verdi.

Burada Esed sözü geçmişken, onu da hatırlatayım: Esed başkadır, Es'ad başkadır. Benim ismim meselâ Es'ad, yâni ayın var, saadetten geliyor. Esed, aslan demek, o başka. Elif-sin-dal. Hâfız Esed... Sûriye başkanının kendisinin adı Hâfız, babasının Esed, kardeşinin adı Rıfat. Baba adıyla söylüyorlar, Hâfız Esed, Rıfat Esed diyorlar. Yâni Esed'in oğlu Rıfat, Esed'in oğlu Hâfız demek. Yâni o Es'ad değil, ben Esed değilim. Karıştırmayın! Çok üzülüyorum çünkü.

(*Ahberanâ el-hüseynü'bnü ahmede'bni esedenil-herevî*) Esed oğlu Ahmed oğlu Hüseyin bize haber verdi Heratlı. Bakın Herat şehri, duydunuz Afganistan'ın meşhur bir şehri. Kabil, Kandehar, Herat... İsm-i nisbesi nasıl geliyor? Herevî geliyor. Bilmeyen bulamaz.

Lügatta arayacak, herevî ne demek, herevî ne demek?.. Bulamayacak. Herevî, Heratlı demek.

(*Kâle haddesenâ muhammedü'bnü aliyyini'l-hüseyni'l-belhiyyü*) Belhli Hüseyin oğlu Ali oğlu Muhammed ona söylemiş. (*Haddesenâ nasrü'bnü'l-hâris*) Ona da Haris oğlu Nasr söylemiş. (*Haddesenâ yahye'bni muàz*) Ona

da Yahye'bnî Muàz, yâni şu terceme-i hâlini okuduğumuz şahıs söylemiş. Ondan duyan ravi o.

Niye ben böyle rivayetleri okuyorum? Eski insanlar ilmi böyle öğrenir, böyle öğretirlerdi, havadan söylemezlerdi. Şöyle olmuş, böyle gitmiş... Yalan yanlış yok. Her şeyin senedi, sepeti, kaydı var, şahısların ismi var. Hangi haberi kimden duyduğunu söylüyor. Sağlam. Onun için kaynak kitap diyoruz. İlmî menba'lardan birisi...

Yahyâ ibn-i Muàz söylemiş ama, o da başkasından duydu. Kimden duydu?.. (*Haddesenâ ismetü'bnü âsım*) Asım oğlu İsmet ona söylemiş. (*Haddesenâ sa'dânü'l-halîmî*) Sa'dân el-Halîmî ona söylemiş. (*Haddesene ibnü cüreyc*) Ona da İbn-i Cüreyc söylemiş, (*an ebi'z-zübeyr*) Ebü'z-Zübeyr'den naklen; (*an câbirin*) o da Câbir RA'dan duyarak söylemiş. (*Kâle*) Demiş ki Câbir RA:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَائِمَ التَّفَكُّرِ
طَوِيلَ الْأَحْزَانِ قَلِيلَ الضَّحِكِ إِلَّا أَنْ يَبْتَسِمَ

(السلمى عن جابر)

(*Kâne rasûlü'llah salla'llàhu aleyhi ve sellem*)
“Rasûlüllah SAS Efendimiz, (*dâime't-tefekküri*) devamlı tefekkür halinde olan bir insandı, tefekkürü dâimî olan bir insandı.” Sonra, (*Tavîle'l-ahzân*) “Üzüntüsü, hüznü, mahzunluğu uzun olan bir insandı. Tefekkürü çok olan, mahzunlukları uzun olan bir insandı.”

Ahzân, hüznün çoğulu, mahzunluklar demek. Kulübe-i Ahzân diye de Ya'kûb AS'ın evine derler. Neden? Yusuf AS'ın kardeşleri bir oyun ettiler, sattılar. O da onu çok seviyordu, çok ağladı, ağladı, ağladı... Perde indi, Ya'kub AS'ın gözleri görmez oldu. O çok ağlamasından, Ya'kub AS'ın evine Kulübe-i Ahzân derler. Yâni, hüznler kulübesi demek, öyle geçer Edebiyatta...

(Tavîle'l-ahzân) “Peygamber Efendimiz, hüznleri, mahzunlukları çok olan bir insandı. Tefekkürü dâimî olan, mahzunlukları çok olan bir insandı.”

(Kalîle'd-dahiki) “Gülmesi az olan bir insandı. (İllâ en yebtesim) Yalnız tebessüm etmesi müstesnâ.” Mütebessimdi. Besîm'dir isimlerinden bir tanesi Peygamber Efendimiz'in. Besîm ne demek?.. Tebessümlü demek. Efendimiz'in bir sıfatı da besîm idi. Güleç yüzlüydü Efendimiz, mütebessimdi; ama ana görünüşü Efendimiz'in devamlı tefekkür halinde idi. Dâimî tefekkürde olan ve hüznleri, mahzunlukları uzun olan, gülmesi az olan bir insandı, tebessümü müstesnâ. Güleç yüzlüydü, mütebessimdi, gül yüzlüydü, ama böyleydi işte. Tabii bu nedir, nedendir onun üzerinde durmamız lâzım.

لَا عِبَادَةَ كَالْتَفَكُّرِ

(أبو بكر بن كامل، وابن النجار عن الحارث عن علي)

(*Lâ ibâdete ke't-tefekkür*)² buyuruyor Peygamber Efendimiz. “Tefekkür kadar sevabı çok olan ibadet bulunamaz.”

Hoppalâ! Ne kadar geç duymuşuz biz bunu. Namaza koşuyoruz, Kadir Gecesi'nde camileri dolduruyoruz, hacca gidiyoruz, ibadeti şevk ile yapıyoruz, geceleyin tesbih çekiyoruz, Allah diyoruz, *Lâ ilâhe illa'llâh* diyoruz vs. vs. vs... (*Lâ ibâdete ke't-tefekkür*) Meğerse, tefekkür kadar kıymetli, sevabı çok olan ibadet yokmuş. Neyi düşünecek? Allah'ın nimetlerini düşünecek, mahlûkatındaki hikmetleri düşünecek. Neler yapması gerektiğini düşünecek, eski günahlarını düşünecek, yapacağı sevaplı işleri düşünecek...

Şu zihnimizi, beynimizi Allah niçin vermiş?.. Hayrı bulalım, hakkı işleyelim diye vermiş. Kullanacak bunu...

Kullanmıyor. Birçok kimse kullanmıyor. Beynini kullanmıyor. Düşünmüyor, düşünmenin bir ibadet olduğunu bilmiyor.

Ben bunları okudukça, öğrendikçe, kardeşlerime yazıyorum dergilerde. Meselâ, sükûtun da ibadet olduğunu biliyor musunuz?..

² Taberânî, Mu'cemül-Kebîr, c.III, s.68, no:2688; Beyhakî, Şuabü'l-İman, c.IV, s.157, no:4647; Kudâî, Müsnedü's-Şihâb, c.II, s.38, no:836; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.II, s.36; Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs, c.V, s.179, no:7889; Mizzî, Tezhîbü'l-Kemâl, c.VI, s.239; İbn-i Asâkir, Târih-i Dimaşk, c.XIII, s.256; Hz. Ali RA'dan.

İbn-i Ebi'd-Dünyâ, Vera', c.I, s.122, no:216; Hz. Hasan RA'dan. Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.163, no:44135; Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.2039, no:3038;

Câmiü'l-Ehâdis, c.XVI, s.446, no:17233, 17253.

Onu da çođu kimse bilmiyor. Ben dergide yazdım ama, el-hamdü lillâh...

Sükût da ibadet. Birçok insan bunun ibadet olduğunu bilmiyor. Sus mübarek! Dır dır dır, vır vır vır, zır zır zır... Olmaz! Gırgır geçmek, dırdır etmek, vırvır etmek... Bununla geçiyor insanların ömrü. Halbuki sükût ibadet.

Sükût ne oluyor?.. İnsan susunca, tefekkür çalışmağa başlıyor. Tefekkür gidince dırdır başlıyor, vırvır başlıyor, vs. başlıyor, dedikodu başlıyor, yalan başlıyor, kalp kırmak başlıyor, mâlâyâni başlıyor... Halbuki sükût ibadet, tefekkür en kıymetli ibadet...

تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ

(*Tefekkürü sâatin, hayrun min ibâdeti senetin*)³
“Bir saatlik bir tefekkür, bir sene ibâdetten daha hayırlıdır.” diyor. Bir senelik ibadeti insan nasıl yapar? O halde mütefekkir olalım biz de... Rasûlüllah Efendimiz neydi? (*Dâime't-tefekkür*) Bak (*kesîrü't-tefekkür*) demiyor, çok düşünür demiyor; (*dâime't-tefekkür*) tefekkür ediş hali dâimî olan bir insandı.

Bundan ibret alalım, bizde mütefekkir olalım! (*Tavîlü'l-ahzân*) Yâni, hüznü çok olan bir kimseydi. Tavîl, tûl sahibi, yâni uzun demek.

Niye gülüyoruz?.. Bizim büyüklerimiz biraz yüksek sesle gülen, kahkaha savuran birisini gördüler mi derlerdi ki:

³ Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.369, no:1004.

“—Ne gülüyorsun be mübarek, sıratı geçtin de mi gülüyorsun?..”

Eskiden ayıptı. Kahkahayla gülmek ayıptı. Şimdi şen kahkahalar her yerden taşıyor. Duvarlara, balkonlardan, bahçelerden, gazinolardan, pavyonlardan kahkahalar taşıyor. Kahkahalar boğdu ortalığı... Kah kah kah, kih kih kih... Uzun kahkahalar, gümbürtülü kahkahalar, salonlar çınılıyor, koridorlar inliyor.

Bizim çalıştığımız yerlerde, öyle arkadaşlar vardı. Yâni mübarek, nezle görmemiş sesiyle, gür haliyle bir kahkaha attı mı, koca binanın her yerinden duyulurdu. Tamam, falanca gülüyor diye. E ne oldu, sıratı geçtin de mi gülüyorsun?.. Gülünecek halimiz mi var?

“—Güleriz ağlanacak halimize.” demiş şair. Ağlanacak halimiz çok ama, gülüyoruz işte...

Allah ahirette güldürsün... Burada da mahzûn etmesin, mahrum etmesin... Ahirette de güldürsün...

Fâtiha-i Şerîfe mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

11. 12. 1993 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü